

A *Donnergott* figurájának összehasonlítása a germán mitológia és egy modern adaptáció alapján

Minden kornak megvannak a saját legendás irodalmi hősei. Sokszor előfordul, hogy a legendákat a későbbi korokban újraértelmezik, új megvilágításba helyezik. Dolgozatom kérdése, hogy milyen mértékben van jelen ez a folyamat napjainkban, illetve milyen mértékben igaz az, hogy az emberek saját elvárásaik szerint alakítják át a hősöket, hogy azok a saját korukban is adekvát példaképekként funkcionálhassanak. Az egyik legalapvetőbb európai mitológia a görög mítoszvilág, melynek hősképei is nagyfokú változatosságot mutatnak. Odüsszeusz, az egyszerű halandó saját kezébe veszi a sorsát, míg ellenpárja, Akhilleusz vakon bíz az istenekben és a hősi halált választja az élet helyett. Természetesen az ókori Hellaszban sem volt mindenki bátor spártai katona – a kereskedőknek és földművelőknek nem jelentett nagy hasznót a hősi halál. Sokkal inkább releváns volt számukra egy olyan hős, aki az eszével és két keze munkájával ér el sikereket, így nem véletlen, hogy Odüsszeusz utazása olyan későbbi művekben is visszaköszön, mint Dante *Isteni színjátéka* vagy Voltaire *Candide*-ja.

Tény, hogy a görög mitológiához hasonlóan a germán kultúrához is gazdag mondavilág tartozik. Habár Odin és Thor legendáit sokkal később, csupán időszámításunk után jegyezték le, mégis megmaradt bennük a germán jelleg. De nem szabad megfélekezni arról sem, hogy római patríciusok (Tacitus)¹ és keresztény szerzetesek is nagyban alakították a fennmaradt forrásszövegeket. Nem kizárt a keresztény manipuláció sem, egyes feltételezések szerint ugyanis Lokit is a szerzetesek építették bele a kánonba. A korban bevett gyakorlat volt az ősi hitre építve terjeszteni az új vallást, így szükség volt egy germán Luciferre.

Az adaptáció politikailag kevésbé mérvadó változata az 1960-as években keletkezett. Amikor feltették Stan Lee-nek, a *Marvel* képregények atyjának a kérdést, miért éppen az északi mondavilágból választotta új hőjét, azt válaszolta,

¹ Tacitus: De origine et situ Germanorum liber. Stuttgart 1972.

A *Donnergott* figurájának összehasonlítása a germán mitológia és egy modern adaptáció alapján

hogy mindenképp egy olyan karakterre volt szükség, aki képes felülmúlni Hulkot – és ez a hős csakis isteni eredetű lehetett.

How do you make someone stronger than the strongest person (the Hulk)? It finally came to me: Don't make him human — make him a god. I decided readers were already pretty familiar with the Greek and Roman gods. It might be fun to delve into the old Norse legends [...] Besides, I pictured Norse gods looking like Vikings of old, with the flowing beards, horned helmets, and battle clubs. [...] Journey into Mystery, needed a shot in the arm, so I picked Thor [...] to headline the book.²

Többször nyilatkozott arról is, hogy ötleteit olyan tárgykörökből meríti, amihez valójában nincs köze.³ Így nyúlt a '60-as években népszerű témához, a radioaktivitáshoz, megteremtve Bruce Bannerből Hulkot. A skandináv mitológia pedig sokkal érdekesebbnek mutatkozott a jól ismert göröggel szemben. Lee viszont nem is igyekezett mélyebbre ásni és többet megtudni arról, mi köze lehet figurájának a valósághoz, mi a germán isten New York Citybe való átemelésének célja. Számára mindez csak felesleges információ volt, nem így a közönségének.

Dolgozatomban a képregényeket összegző, Kenneth Branagh által 2011-ben rendezett filmet, valamint az idősebb Edda-dalokat, elsősorban a *Thrymmondát* hasonlítom össze.⁴ A film, illetve a kiválasztott mítosz története közel áll egymáshoz, így számos hasonlóság, de jelentős eltérés is felfedezhető a két Thor-alak jellemében.

Az egyik legszembetűnőbb összehasonlítási pont Donnar megjelenése. Mint már említettem, a korabeli hősnek alkalmazkodnia kell az adott korszak ideáljához és törekvéseihez. Miközben a kora középkorban Thor az ideális harcos és védelmezőt jelképezi, a 21. században egy művelt, erős és beképzelt, sőt időnként kimondottan buta trónutódot alakít, akinek nincs más dolga, mint apja nyomdokain szófogadóan és dicsőségben továbbhaladni.

A mitológiai harcos ezzel szemben védelmezi a földművelő parasztokat, emiatt öltözködésével sincs oka elkülönülni tőlük. Népies, népszerű istenről van szó, durva szőrmét, csizmát és bozontos szakállat visel. A korabeli harcos felszerelését fedezhetjük fel ebben az öltözkedésben, ez a megjelenés azonban most, a 20–21. században nem tükrözi sem a karakter emberek iránti szimpátiáját, sem az aktuális ideálokat. A *Marvel*-univerzum egyik alapvető szabálya, hogy a szuperhős

² [http://marvel.wikia.com/Thor_%28Thor_Odinson%29 – 2013. máj. 25.]

³ S. Lee: *Origins of Marvel Comics*. New York 1997.

⁴ K. Simrock (übertr.): *Edda, Die Götter- und Heldenlieder der Germanen*. Nach der Handschrift des Brynjolfur Sveinsson. Stuttgart 1851.

rendkívüli, az az átlagembernél különb legyen. Ez a kivételesség megmutatkozhat a hős degenerált, mutáns állapotában, mint Hulk esetében, vagy éppen gazdagságában, elég csak Tony Stark karakterét említeni. Ha pedig egy főisten fia áll a középpontban, akkor az előkelősége is hozzájárul a szükségszerűen teátrális fellépéshez, mint például a csodálatos páncél és a figyelemfelkeltő, de semmi esetre sem praktikus vörös palást viselete. Az egykor átlagos, majdhogynem primitív, barbár külső helyett egy atlétikus, fiatal férfialak lép fel, tökéletesen ápolat hajkoronával és fiatalságtól sugárzó arccal.

A két megjelenés között fellépő különbségnek nagyon egyszerű oka van: a mai átlagember számára evidens, hogy a szépben a jót lássa, így tudat alatt a nemes külső alatt nemes lelket sejt.

Ahhoz, hogy a két különböző villámisten személyiségét megismerhessük, egy hasonló szituációban kell megvizsgálnunk viselkedésüket. A filmben heves reakciókat vált ki a hősből, hogy elveszíti a kalapácsot, elsőszámú attribútumát, mely egyben a legfontosabb eszköze volt ereje megnyilvánulásának. Az Edda-énekek 10. dalában is jelen van egy hasonló incidens, az úgynevezett *Thrym Sagában*, vagyis Thrym-mondában, melyben szintén akarata ellenére veszíti el a *Mjölhnirt* (Morzsolót). A történetben Thrym, az óriás ellopja Thor kalapácsát, és csak akkor hajlandó visszaadni azt, ha feleségül kapja a germán Aphroditét, Frejyát. Férfiasságának jelképétől megfosztva Thor rögtön beleegyezett volna a cserébe, ha istentársai józanul fel nem léptek volna ellene. Végül Lokival, aki csatlósként (képregényes szaknyelven *sidekickként*)⁵ mellette áll, együtt kellett saját maguknak megoldani a problémát. Végül Thor magára öltötte a mennyasszonyi ruhát, és elindultak Thrym udvarába, ahol minden készen állt az esküvőre. Ezáltal egyszerre veszítette el férfiasságának jelképét, valamint nővé alacsonyosodott le.⁶ Amint visszaszerezte fegyverét, természetesen bosszút állt a jelenlevő óriásokon a kettős megszégyenülés miatt.

A filmben a Földre történő száműzetést Thor haragja, vadsága és arroganciája okozta. Az apja, Odin megelégette fia beképzeltségét és butaságát, így azzal büntette meg (habár rettenetes erejét meghagyta neki), hogy „idegen” bolygóra küldte. Mellesleg a mitológiában a Föld Thor közvetlen védelme alatt állt, a Villámisten többször is megfordult itt. Egyáltalán nem számított tehát idegennek, ezzel ellentétben még fel is teszi a kérdést a filmben, hogy mi a bolygó neve. Büntetése nem csak a száműzetésből állt: meg kellett tanulnia viselkedni, hogy

⁵ [<http://www.thefreedictionary.com/sidekick> – 2013. máj. 25.]

⁶ [<http://www.youtube.com/watch?v=YjLfakCn1Ks> – 2013. máj. 25.]

visszakaphassa fegyverét, valamint természetesen egy pusztító gépezetet is le kellett győznie – ugyanis általában napjaink nagyköltségvetésű tömegfilmjeiben a szellemi hősiesség nem elég, elengedhetetlen elem ugyanis a látványos harc egy erősebb ellenféllel. Fontos megjegyezni, mennyire nevetségesnek hat ez a jelenet a filmben a mítosz történetével összevetve: míg a filmhős ellensége egy lassan mozgó űrrobot, amely Nevadában pusztít egy apró falut, a legendás Thor furfanggal győzi le a rettenetes óriást a mítoszban, annak saját otthonában, óriástársai társaságában, így visszaszerezve a *Mjölnirt*. A *marvel* Thor mindeközben elkényeztetett gyerekként toporzékol, majd végül belátja hibáit, és átmegy egy gyors, ám annál sikeresebb személyiségváltozáson. Mindketten áldozatot hoznak. A népi harcos státuszához mérve kétszeresen is megszégyenül, a királyfi pedig megtanul másokat is szeretni. A Földről visszatérve „*Marvel*-Thor”, mivel bebizonyította affinitását az uralkodáshoz, visszakapja trónörökösi pozícióját. Nem mintha ez a hierarchikus rend bármikor is kérdés lett volna a mitológiában, hiszen ott nincs effajta utódlási folyamat: mindenki a helyén marad, amíg el nem érkezik a világvége, az úgynevezett *Ragnarök*. De egy mai ember számára, akinek a karrier élete célja, nem elegendő egy statikus életforma, nem is beszélve arról, hogy az apokalipszis sem hat olyan fenyegetőnek. Szükséges tehát a felemelkedés a társadalmi ranglétrán, így elengedhetetlen, hogy a szuperhősnek is kézzelfogható eredményei születhessenek a hőstette után.

Nem utolsósorban érdemes a két történetben megjelenő ellenségképeket is megvizsgálni. A mondabeli Thor (a kultúrhős) nyugtalanul kereste a kalandokat. Mindig úton volt, óriásokat és mágusokat múlt felül, de legnagyobb ellenségét sohasem sikerült legyőznie. Ez pedig a *Jörmungand*, az Összörny, egy óriási kígyó alakú pokolfajzat (nem melleleg Loki egyik gyermeke), amely tengerben lakik és körbefogja az emberlakta területet, *Midgardot*. A Thrym-mondában ugyan csak óriások szerepelnek, mégis fontos kiemelni a kígyót is, ezzel utalva a gonoszok mitológiai változatosságára. A filmben a *jötunn* óriások mellékes szerepet kapnak, a kígyó pedig csak a későbbi *Bosszúállókban* (2012) villan fel pár pillanat erejéig többedmagával. Az igazi ellenfél a modern adaptációban Loki (Cselszövő, azaz *trickster*), Thor mostohaöccse. Ismét a mai gondolkodásmód képeződik le: a karrierjében felemelkedő egyén sorsát az egyik közelálló irigysége veszélyezteti. Jól ismert konfliktus, aminek nyoma sincs a mondákban, hiszen egyrészt Loki nem Thor mostohatestvére, hanem Odin vértestvére, ezen kívül pedig számos kalandban kíséri el az emberek védelmezőjét. Ez a változtatás tekinthető Stan Lee nemtörődömségéből fakadó legnagyobb „bűnének”, hiszen ezáltal az egész Thor-Loki viszony teljesen más jelleget kap. Ez nem elhanyagolható hiba, hiszen mint ahogy már említettem, nem ritka az olyan monda, ahol más istenpárossal

ellentétben a villámisten és a vész istene együtt jelenik meg (például az *Utgardloki*val való találkozás során).

Az emberek azért szeretik a fiktív történeteket, mert úgy vélik, hogy azokból tanácsokat és segítséget kapnak. Azonosulni tudnak a szereplőkkel, miközben látják, hogy azok hogyan reagálnak bizonyos szituációkban, és azt is megismerik, milyen következménnyel jár az adott cselekedet. A kora középkor idején, amikor még folyt a népvándorlás, az emberek ki voltak szolgáltatva a természetnek és az erőszaknak. Ilyenkor ahhoz az istenhez fohászkodtak, aki bátorságot, erőt és védelmet nyújtott. A mai ember túlélési harca nem a természet ellen folyik, hanem a társadalom keretein belül: egyrészt a szülőkkel, másrészt a munkahellyel való kapcsolat határozza meg az ember jövőjét. Emiatt volt arra szükség, hogy a földművelő istenből egy ambiciózus ifjú vállalkozó karaktert faragjanak. A népi hősből szuperhős lett, a vallásból pedig szórakozás. Hiszen miközben régen istenekhez fohászkodtunk segítségért, manapság az interneten keressük a választ az élet kérdéseire. Más a mai ember hozzáállása a szellemi szférához. Természetesen nem szabad megfelelni arról a tényről sem, hogy a képregények elsősorban a gyerekeknek és a fiataloknak szólnak, míg ma a mozifilmeken keresztül az Egyesült Államok határain túl komoly hódításba lendültek a felnőtt korosztály sorai között is. A probléma talán ott kezdődik, amikor az emberek már nem is fognak az eredeti változatok után kutakodni, hanem készpénznek veszik a modern adaptációkat. De a meglepetések sem maradnak el, a Thor-film ugyanis gazdagítja a legenda történetét. Az egyszerű „kalapács-visszaszerzésből” egy komoly jellemfejlődést kerekít a nézőnek. Így a sok sztereotípiától és kiszámítható elemtől eltekintve végül be kell látnunk, hogy sikerrel járt a régi példakép újbóli interpretálása.

IRODALOMJEGYZÉK

Herder Lexikon: Germanische und keltische Mythologie. Freiburg – Basel – Wien 1993.

History.com: Von Mythen, Sagen und Legenden – Thor, Dokumentation in deutscher Sprache. 2013. Elérhető:

[<http://www.youtube.com/watch?v=YjLfakCn1Ks> – 2013. máj. 25.]

Lee, S.: Origins of Marvel Comics. New York 1997.

Marvel Comics Database. Elérhető:

[<http://marvel.wikia.com> – 2013. máj. 25.]

Simek, R.: Lexikon der germanischen Mythologie. Stuttgart 1984.

A *Donnergott* figurájának összehasonlítása a germán mitológia és egy modern adaptáció alapján

Simrock, K. (übers.): Edda, Die Götter- und Heldenlieder der Germanen. Nach der Handschrift des Brynjolfur Sveinsson. Stuttgart 1851.

Woyte, C. (übers.): Tacitus: De origine et situ Germanorum liber. Stuttgart 1971.

ZUSAMMENFASSUNG

In meiner Arbeit versuche ich einen Vergleich zwischen der originellen Thor Figur aus der germanischen Mythologie und dem Held der modernen Film-Adaptation von Kenneth Branagh zu ziehen. Zum Vergleich habe ich die Thrym-Saga aus den Edda Liedern gewählt, da diese in vielen Hinsichten Ähnlichkeiten zu der Handlung im Film aufzeigen. Bei meiner Analyse konzentrierte ich mich auf die Gestalt und Erscheinung der zwei Helden, auf ihre Reaktionen zum Verlust ihrer Waffe und zu ihren Gegnern und daraus folgend berücksichtigte ich auch die inneren Eigenschaften. Ziel meiner Arbeit ist zu erfassen, inwieweit die moderne Adaptation zu der Legende äquivalent ist und ob man aus der einst religiösen Gottheit einen Superhelden machen darf. Zur Ende meiner Untersuchung hat sich ergeben, dass die Adaptation erfolgreich vollstreckt wurde. Während der einstige Thor als Beschützer und Begleiter der barbarischen Krieger diente, zeigt er uns heute eine beispielhafte Persönlichkeitsentwicklung, die bei einem erfolgreichem Werdegang der Karriere unerlässlich ist.